

**RÓWNOŚĆ  
WOLNOŚĆ  
SOLIDARNOŚĆ**



DOMINIK BIENÍ

# RÓWNOŚĆ WOLNOŚĆ SOLIDARNOŚĆ

MYŚL POLITYCZNA  
KOMITETU OBRONY ROBOTNIKÓW

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO  
GDAŃSK 2025

Recenzenci

dr hab. Magdalena Mikołajczyk, prof. UW  
dr hab. Michał Strzelecki, prof. UMK

Redaktor Wydawnictwa  
Jerzy Toczek

Projekt okładki i stron tytułowych  
Weronika Jastrzemska ANGRAM STUDIO

Skład i łamanie  
Mariusz Szewczyk

Publikacja sfinansowana ze środków  
Programu Humanistyki Gdańskiej  
oraz Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański  
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-727-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego  
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot  
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206  
e-mail: [wydawnictwo@ug.edu.pl](mailto:wydawnictwo@ug.edu.pl)  
[wydawnictwo.ug.edu.pl](http://wydawnictwo.ug.edu.pl)

Księgarnia internetowa: [wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/](http://wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/)

Druk i oprawa  
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego  
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot  
tel. +48 58 523 14 49

## SPIS TREŚCI

|                                                                                                                    |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Wstęp . . . . .                                                                                                    | 9  |
| Po co pisać o KOR-ze? . . . . .                                                                                    | 10 |
| Struktura i źródła . . . . .                                                                                       | 14 |
| Stan badań . . . . .                                                                                               | 16 |
| Pole badawcze . . . . .                                                                                            | 21 |
| Pytania badawcze . . . . .                                                                                         | 26 |
| Myśl polityczna, idea, ideologia . . . . .                                                                         | 28 |
| Metody . . . . .                                                                                                   | 33 |
| <br>Rozdział I. Geneza ideowa powstania Komitetu Obrony Robotników . . . . .                                       | 37 |
| 1. W stronę opozycji. Środowiska, z których wywodził się KOR . . . . .                                             | 39 |
| 2. Klub Krzywego Koła . . . . .                                                                                    | 40 |
| 3. Środowiska literackie i naukowe . . . . .                                                                       | 42 |
| 4. „Komandosi” . . . . .                                                                                           | 48 |
| 5. Warszawski oddział Klubu Inteligencji Katolickiej . . . . .                                                     | 55 |
| 6. „Czarna Jedyńka” i „Gromada Włóczęgów” . . . . .                                                                | 57 |
| 7. Listy otwarte . . . . .                                                                                         | 59 |
| 8. Między reformą a odrzuceniem – przedkorowskie inicjatywy<br>krytyczne wobec władz PRL-u. Podsumowanie . . . . . | 66 |
| <br>Rozdział II. Dokumenty Komitetu Obrony Robotników . . . . .                                                    | 75 |
| 1. Prawa człowieka i obywatela . . . . .                                                                           | 79 |
| 2. Metoda działalności prowadzonej przez KOR . . . . .                                                             | 82 |
| 3. Wymiar sprawiedliwości i sądownictwo . . . . .                                                                  | 88 |
| 4. Wieś i rolnictwo . . . . .                                                                                      | 91 |

## Spis treści

|                                                                                                 |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 5. Przemysł i fabryki . . . . .                                                                 | 97  |
| 6. Odniesienia historyczne . . . . .                                                            | 102 |
| 7. Szkolnictwo wyższe . . . . .                                                                 | 106 |
| 8. Wybór Jana Pawła II i jego późniejsze nauczanie . . . . .                                    | 109 |
| 9. W kontrze wobec systemu. Podsumowanie . . . . .                                              | 111 |
| <br>Rozdział III. Jacek Kuroń – socjalizm, demokracja, samorządność . . .                       | 115 |
| 1. Między socjalizmem a komunizmem.<br>Tradycje rodzinne i pierwsze wybory polityczne . . . . . | 116 |
| 2. Socjalistyczny wychowawca . . . . .                                                          | 118 |
| 3. Po stronie marksizmu, przeciw biurokracji.<br><i>List otwarty do Partii</i> . . . . .        | 122 |
| 4. Poza marksizmem. Poszukiwanie nowej drogi . . . . .                                          | 135 |
| 5. <i>Polityczna opozycja w Polsce</i> . . . . .                                                | 137 |
| 6. <i>List otwarty do Enrico Berlinguera</i> . . . . .                                          | 140 |
| 7. <i>Myśli o programie działania</i> . . . . .                                                 | 141 |
| 8. <i>Notatki o samorządzie</i> . . . . .                                                       | 146 |
| 9. <i>Zasady ideowe</i> . . . . .                                                               | 147 |
| 10. <i>W stronę demokracji</i> . . . . .                                                        | 155 |
| 11. <i>List otwarty do Zespołu Redakcyjnego Pisma Młodych „Bratniak”</i> . . .                  | 158 |
| 12. <i>Od redakcji „Krytyki”</i> . . . . .                                                      | 162 |
| 13. <i>Sytuacja w kraju a program opozycji</i> . . . . .                                        | 164 |
| 14. <i>Porozmawiajmy poważnie</i> . . . . .                                                     | 165 |
| 15. <i>Ostry zakręt</i> . . . . .                                                               | 166 |
| 16. Podsumowanie . . . . .                                                                      | 168 |
| <br>Rozdział IV. Jan Józef Lipski – lewica demokratyczna . . . . .                              | 173 |
| 1. Rodzina, konspiracja, studia . . . . .                                                       | 174 |
| 2. Ku demokracji socjalistycznej . . . . .                                                      | 181 |
| 3. W kręgu Klubu Krzywego Koła . . . . .                                                        | 185 |
| 4. W łóżu „Kopernik” . . . . .                                                                  | 188 |
| 5. Czas marazmu . . . . .                                                                       | 190 |
| 6. Między nauką a polityką . . . . .                                                            | 197 |

## Spis treści

|                                                                                                           |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 7. Czas KOR-u . . . . .                                                                                   | 200 |
| 8. W kierunku chrześcijaństwa . . . . .                                                                   | 201 |
| 9. Kształt przyszłej Europy . . . . .                                                                     | 208 |
| 10. Lewica, liberalizm, inteligencja. Podsumowanie . . . . .                                              | 210 |
| <br>Rozdział V. Adam Michnik – antytotalitaryzm, pluralizm, dialog . . .                                  | 213 |
| 1. Czerwona młodość . . . . .                                                                             | 214 |
| 2. Pierwszy z „komandosów”? . . . . .                                                                     | 220 |
| 3. Krajobraz po klęsce . . . . .                                                                          | 223 |
| 4. Eseje historyczne . . . . .                                                                            | 225 |
| 5. Dialog z Kościołem . . . . .                                                                           | 243 |
| 6. Koncepcja działań opozycji – <i>Nowy ewolucjonizm</i> . . . . .                                        | 249 |
| 7. <i>Uwagi o opozycji i sytuacji w kraju</i> . . . . .                                                   | 254 |
| 8. <i>Gnidy i anioły</i> . . . . .                                                                        | 256 |
| 9. Między historią a polityką. Podsumowanie . . . . .                                                     | 259 |
| <br>Rozdział VI. Antoni Macierewicz – insurekcja, antyrewizjonizm,<br>samoorganizacja . . . . .           | 263 |
| 1. Naród, Kościół, harcerstwo . . . . .                                                                   | 264 |
| 2. Obok „komandosów”. Harcerstwo i Marzec '68 . . . . .                                                   | 267 |
| 3. Między latynoamerykańskim socjalizmem a polskim<br>nacionalizmem. Wczesne poglądy polityczne . . . . . | 271 |
| 4. Naukowiec i harcerz. Lata siedemdziesiąte . . . . .                                                    | 274 |
| 5. <i>Refleksje o opozycji</i> . . . . .                                                                  | 278 |
| 6. <i>Karta praw</i> . . . . .                                                                            | 285 |
| 7. <i>Tradycje polityczne w PRL</i> . . . . .                                                             | 288 |
| 8. Antykomunizm, antyrewizjonizm, niepodległość.<br>Podsumowanie . . . . .                                | 290 |
| <br>Zakończenie . . . . .                                                                                 | 295 |
| <br>Bibliografia . . . . .                                                                                | 309 |